

Name :

Atkia Allaf.

Batch :

63

Paper :

Punjabi

سوال نمبر 1: پنجابی بولی دا اچھوکر "اکھف خان" دے
نظرے دی روشنی شیوا فتح کرو۔ (16)

تعارف :- محمد اکھف خان پنجابی کے ادب دے حوالے

نال اک جانا پچھانیا ہے معبر تان اے۔ اوہناں دی شخصیت دیاں
کئی جہتاں سن۔ اوہ استاد، محقق، نقاد، ایڈیٹر، مہماں لسانیات
کے پنجابی دے سبھی ادیب سن۔ اوہناں دی اک اہمائی تویں
مختلف زبانان دا علم سی۔ اوہ پنجابی کون علاوہ اردو، انگریزی، فارسی،
سہمی، ہندی دے سنسکرت وی مایر سن۔ آپ نے 1960ء نوں اک
مہینہ وار رسالہ "پنجابی ادب" جاری کیتا۔ ایہ رسالہ 1970ء تک نکلا
رہیا۔ اک اوہ دے ایڈیٹر سن۔

پنجابی بولی دا اچھوکر :-

"پنجابی بولی دا اچھوکر" محمد اکھف خان دی

پنجابی زبان دے حوالے نال لسانیاتی تحقیق دے تنقید کے فنی کتاب
اے جس دے وج پنجابی زبان دے قدامتاریخی پس منظر دے اوہری
دوہیاں زبانان نال لفظی ساکھ توں علاوہ پنجاب دے قدام
مزمین مقامی قبائل دی زبان نوں پنجابی ثابت کیتا گیا اے ایہ کتاب
پاکستان پنجابی ادبی بورڈ دے پہلی وار 1960ء نوں، دوجی وار
2003ء نوں تہی وار مارچ 2014ء نوں چھاپی۔ ایہ دے کل
صفحہ 160 نیں۔ ایہ کتاب وج چار وکھو وکھ مہماں سن شامل نیں
جسناں دے سرناوہن درج ذیل نیں

1. مہر جیٹار

2. ننگر لوواں

(3) پنجابی بولی دا مجموعہ (4) پنجابی زبان کے اجزاء لکھی

1. ہرے ہینڈار:

ہرے ہینڈار کتاب وچ شامل پہلا مضمون ہے۔
 'ہرے ہینڈار' دا مطلب ہے: ذرا، ذرا، گودا مے سے مین
 داپن وڈی مقدار وچ اکھا سونا یا اک تھاں ہے سونا۔ اس
 مضمون وچ ایہ دسیا گیا ہے کہ پنجابی زبان امرتسن زبان
 ہے جسے کول لفظاں دا اک وڈا فرق موجود ہے پر افسوس
 دی گل ہے اس ہرے ہینڈار کون فائڈ نہ ائین پنجاب
 وچ چلایا گیا ہے نہ ای پاکستانی پنجاب وچ۔ محمد آصف خان
 دے بقول "جے گھروں بتا سرجا وے تان ماٹھنیاں وانگنوں جھوکی اڈن
 دی کہہ لوڑیے"

اس مضمون وچ اوہناں نے پرندیاں تے جانوراں دیاں
 مختلف حالتاں وچ دکھو وکھو آوازیاں کول علاوہ جانوراں دیاں
 بھیاں دے ڈھیر سارے ناں وی گنوائے ہن جنہاں دی ونگی
 ڈوبیاں زبانوں وچ گھٹ ای مل گئی۔ محمد آصف خان دے
 بقول کوئی زبان نہ تے ترقی یافتہ ہے نہ ای پنجابی بھاری۔ زبان
 پر حال وچ اپنے بون واپیاں دیاں ضرورتاں توں پورا کردی ہے
 ایہہ سب نے بھاری لوک بولی توں فائڈ چکیا جاوے یا لکھن
 پرطص دی ادبی بولی توں۔ کوئی وی زبان کسے دوجی زبان توں
 پس کھڈی بلکہ زبان تے وکرا دیا طرف سونری ہے جیہڑا
 آگے دی وکرا ہے ایہہ راستہ بناؤا رہندا ہے پنجابی
 زبان کسے وی زبان نالوں ماڑی یا کمزور زبان پس۔
 پنجاب دی قدیم ترین وسوں تے کلاسیکی ادبی ورثہ اس

زبان دی امیر تارا گواہ ہے
 پنجاب دی اکو کتاب "کن سکھا" جنہوں

محمد اکھف خاں نے توپو بخاری ز کھوج کرک مرتب کیا ہے۔ وہ 324
 دو ہزار (2000) توں ودھ کن ہیں۔ حکم فارسی وچ صرف 324
 مصادر ہیں۔ فرودی ہے اُچ پھر دی زبان ایناں وچوں تہری
 سوئی؟ پنجابی سوئی ناں۔

جوں اچ کل سائنس نے ٹیکنالوجی دا زمانہ لیا

سانوں نت توہاں اصطلاحواں لفظی دی لوڑ آئی اسس
 اپنی ایہ لوڑ اپنی زبان توں ای پوری کر سکے کن۔ مثلاً اک انگریزی
 لفظ سائیکولوجی ہے۔ ایہ دو لفظاں دا مرکب ہے۔ سائیکو ہے لوجی
 ایہ دونوں توڑ یونانی زبان توں آئے ہیں۔ سائیکو ہے معانی
 "روح" ہے لوجی ہے معنی "علم" ہے۔ پچالی وچ اک لفظ
 "سار" آئی جسے معنی علم، فہم، لوہا، تن، تلوار و غیرہ ہیں۔
 ایس وسیع معنی والا لفظ لوجی دی جگہ استعمال کر لیا جاوے
 ہے۔ ساڈیاں ایناں پنجابی اصطلاحواں بن سکدیاں ہیں۔ مثلاً سائیکولوجی
 لئی "پت سا"، "پالوجی لئی" "سوسال" و غیرہ۔

مضمون دے اضر وچ پنجابی زبان دیاں اکیراں ہے
 پھیراں دے استعمال بارے دسائیاں ہے نال ای ڈاکٹر شہزاد ملک
 دی گل ہے۔

"پنجابی وچ سابقاں دی تہی اک یاد ہے"

توں خلط ثابت کیا گیا ہے اوہناں کل 34 لفظاں دیاں
 اکیراں ہے 29 لفظاں دیاں۔ پھیراں مثال واسطے دریاں ہیں۔

(2) پتگر یواں :-

"پتگر یواں" دوجا مضمون ہے۔ محمد اکھف خاں نے

ایس مضمون وچ مختلف مثالان نال ثابت کیا ہے کہ سنسکرت ہے
 پنجابی دی آہیں وچ کوئی رشتہ داری نہیں۔ اوہناں دے مثال وچ
 پنجابی لکھاں وکھری ہے۔ قدیم زبان ہے۔ اچ بجاوے آتار قریب

وہ ماہرین نے دھرتی داسینہ چیر کر بڑے سرائے کھولا، جلیل پورہ
 جو اسی زمانہ میں جو ڈھور کوٹ ڈیڑھی داکری نال کے رحمان ڈھری
 و غیرہ وہ کھنڈرات، داہٹا بیڑا تھارا اگر دتا اے پیر فروری
 ماہرین اسپانہ دی سوئی آریاں اے ای اڈیے سوئی اے کہ
 آریاں اے اسی دھرتی وہ پے و سیک سن کے سر زمانہ دانگریوان
 سنکرت و جوں سویا اے۔ ایہ ساریاں باکل بے بنیاد گلاں ہن۔

محمد اکھف خان نے کئی ایسے لفظاں دیان مثالان دیان
 نے کہ جینانہ دانگریوان ماہرین اسپانہ نے زبردستی سنکرت
 نال جوڑ دتا اے۔ اوہناں نے موٹر و لمبرہ آد۔ ایل۔ ٹرور
 جی۔ اسیں۔ ریال کے پال دھلی وے نظر کے کہ۔ "سنکرت

پنجابی دی جنسی ہے" توں باکل غلط ثابت کردتا اے۔ اوہ اکھف
 ہن۔ "ایہناں سپانیاں دا دھیان کرے وی اسیں پاتے ہن

کہا کہ ایک بولی توں دوجی بولی ہن پنڈری۔ ایہ سوچ
 بڑوں ای کے کھوٹی ہے کہ بولیاں دیان وی جینانہ سوہنیاں
 سن آئے آگن اوہناں دیان دھیان کے دوہنیاں وی ہے ج
 کھوہتاں بولیاں ایک دوجی کون مانگوں بولے نے ہنہیاں ہن
 ایہ لفظ کری کے سوہنے لے جانے ہن آ کری کھوڑی

ہوہن سہلی کرے آچلا ہیا جاندا اے کئی آوازیاں ایہاں
 سوہنیاں کے ہن ~~چھوڑ~~ سوہنیاں دوجی زبان وچ ہن سوہنیاں
 اوہناں ہی رلدی ملدی آواز توں آچلا ہیا جاندا اے۔ پنجابی
 دی آواز ٹے آٹا توں فارسی۔ انگریزی آے سنکرت
 وچ 'ہ' دی جگہ آ بولیاں جانداں اے۔ مڈا گھوڑے

ہی گھوٹک و غیرہ۔

اس بحث توں محمد اکھف خان نے جو

ہنہ کرکھیا اے اوہ ڈوج زبان اے۔ "پنجابی دے بول ہنڈار

روح منڈار، دراوڑی، ویدی، یونانی، عربی، فارسی، انگریزی کے
 کئی سو جانناں آں ان جانناں بولیاں بولے ہرے ہرے ہن
 عربی، فارسی، انگریزی وغیرہ دارلا ساڑے سامنے بیویا آئے
 ایسے رے لے تون ساڑے لے سجانا کوئی اوکھاوی ہن۔ ہرے
 اوکھاوی بول خالی، منڈار، سنسکرت، روح جاں بھالی، دراوڑی، ویدی
 روح سوڑا تاں او س تون سنسکرت، جاں ویدی رے کھا کے پارہا
 سپاہی ہری گل ہن

(۳) پنجابی بولی دا چھوکا :-

کتاب دا پہلا مضمون "پنجابی بولی دا چھوکا"
 سچے نالوں ایم تے کلا مضمون آں جیہڑا مہا محفاتی آں پھلپا بیویا آں
 مضمون دا آغاز پنجابی زبان بارے تہ معروف نظریات تون سبدا
 آں۔ محمد آصف خان رے بقول اوکھاوی ہن آریائی بولیاں وچوں پنجابی
 وی اک مٹی جاندی آں۔ ایہناں بولیاں بارے تہ دکھو کو نظریے
 درج ذیل ہن۔

(۱) الف : ویدی بولی تون سنسکرت وید روح آئی۔ سنسکرت تون پانی
 نے "اشٹا دھیاٹی" راپس تراہروں اہولوں روح جگر دتا۔
 لکھتی سنسکرت، روح اکسارتا وی ہر بولے چال دی سنسکرت
 وڈی وڈی پراکرت ہن آئی۔ اہو پراکرت اگا ہن جا آں
 ہریش روح وڈ گئی۔ ایہے کون اوکھاوی ہن آریائی بولیاں
 نہ تہ لیا۔ پنجاب روح پنجابی، سندھ روح سندھی، سنڈال روح بنگالی وغیرہ
(۲) بی : ہن آریائی بولیاں سرہیاں ویدی دی لکھوں جیاں ہن

(۳) بی : پنجابی اک ہن آریائی بولی ہے۔

محمد آصف خان پہلے دو نظریاں نال اختلاف کرے ہن۔

کونے کوئی وی زبان ڈوہی زبان وچوں ہن پھڑی آں ایہ
 اکھنا کہ ویدی کون سنسکرت، تون پراکرت، پراکرت

تین اب ہر تہی ہے اب ہر تہی توں پئی د سہی، ننگالی و جو
 وجہ کہ تہیاں با نکل غلط گل الہ دو جا نظر دی غلط الہ ام
 پئی ہے اہوکیاں سہی اریائی بوہیاں ویدی زبان و ہون
 نکلیاں میں کیوں ہے اہم بوہیاں گرا سر دے اعتبار نال سنکرت
 توں نالکل اہن تھکن میں۔ جو کہ ہفان تھے نظرے دے ہتی
 وجہ میں یعنی او پئی توں اک غیر اریائی زبان من دے میں
 اس نظرے توں تقویٰ سوال دے تہیہ سہی کھولا دے کھنڈراتی دی
 کھٹائی، ننگر سوڈ اسٹوب تے دراوردان دے پنجاب وجہ کن رنگ
 ویدی وجہ غیر اریائی قبلیاں دا ذکر تے ویدی تے سنکرت وجہ
 غیر اریائی لفظان دی موجودگی توں ملدی الہ

جیوں پوری دنیا دے ماہر نسلیات تے اک کمال وحشت
 اہیاں تحقیقات توں اس نتیجے اے ایڑے میں کم پوری دنیا وجہ
 ہلکے انسان تے سہی توں ہلاں پنجاب دی دھرتی اے سہی سیک ایہ
 توں کئی سوال سہی کنہ میں مثلاً

1. اپنے احساساں تے جزیان دا اظہار اوہ کس طرح کرداسی؟

2. کیمہ اویدی کوئی لولی نہیں سی؟

3. اویدی لولی ہے سہی تاں کسری سی؟

عور کر تے تے اہیاں سوالان دا جواب بہت سوکھا الہ
 کیوں ہے ایہ و سن والیاں دی زبان پئی ای لیو سہی الہ
 جیوں اہیوں دا انسان بہت پرانا الہ ای ای اویدی
 لولی دی بہت پرانی الہ تے ان وکھری تے نوکل جہت
 لکھری الہ

آریا جھون آئے ر صغے گرتے جیوں وی تھے۔ اس بار
 لکھی جانکاری نہیں ملدی پر فوش قسسی نال ساڑے کول
 "انگ وید" موجود الہ جیسے وجہ اوس وید دی

سیاسی سماجی و اقتصادی تاریخ محفوظات۔ محمد اکرم خان صاحب
 بقول "قدم پاکستان دی سیاسی سماجی و اقتصادی تاریخ لکھن
 بی اس تون وڈی وے مہتر کتاب دینا وچ سور کوئی وی نسا
 ہون وے ایہ کتاب سیت سڈھو وچ لکھی گئی ہے۔"

اگرچا جیوں وادی سڈھو وچ اکا وے اوئے تن
 نیر آریائی قبیلے دے سور بی وے آسرو عزیز وک انیشائی ترقی یافتہ
 شکل وچ موجود سن۔ اوہ اپنی لونی بوردے سن۔ جیوں اگرچہ اس
 علاقہ وچ داخل ہونے آوے وی اپنی زبان نال وے آئے جسے نال
 دانہ نسا نسا سکنا۔ آریاں وک پنجاب و قبیلیاں نال سنکریاں
 سال میل جول ریا۔ ایج مقامی قبیلیاں دا آریاں دی ویری
 زبان آئے اثرینا عطری لکھی۔ دگ ویر وچ کئی نیر آریائی الفاظ
 لکھتے ہن مثلاً: چل، رکل، رول، بل، روپ، مال، رات و غیر۔
 ویری تون افلا پدا و سنکرت دا دسا جاندا۔

ہجے عام اس تون احوکیل سڈھو آریائی بویاں دی حال من رہا ہن۔
 آریاں وک مطابق ویری دے دو روپ سن۔ اک بول چال دا عام روپ
 وک دوسرا ادبی روپ سی جیوا سارا سڈھوستان وچ ترقی کر دیکھلی
 ہن دیکھا سی۔ سنکرت وی مقامی آریائی بویاں دی اپنے اندر شامل کریاں۔ سدھی
 سادی اگل ایہ ہجے سنکرت اپنے وچ دی آردھی۔
 سنکرت تون بعد پراکرتاں دا پدا آندا۔ پراکرتاں
 اوہ زبانان ہن جیڑیاں آریاں دے ان تون پھلاں ایجے بویاں
 ہا ریاں سن یعنی نیر آریائی زبانان سن۔ پراکرت بارہن
 نظر پیر جلت ہن۔

پدا نظر پیر ایہ کہ پراکرت سنکرت تون پھیلا۔ ڈوہے
 نظر پیر مطابق ایہا ہم ویری بولی تون پیرا جرم تھما نظر پیر

خان پھیر، سیدل دیوریل، سرحدی گریس د نظر قابل غور ہیں۔
 مہموں د اکثری وجہ محمد رفیع خان نے زبان د دو
 اہم پہلوواں صرف تے خوبار تے بحث کیتی اے۔ صرف وجہ لفظاں
 نال جن اتنی جلدی اے تے کو وجہ گرامری بنوٹ بار تے بحث
 شامل بیوی ۱۔ ۲۔ پنجابی اوہ دسی زبان اے جیڑی وڈھ قدم تون اہس
 علاقے وجہ لولی جاندی اے تے اسی د ڈوہیاں زبانان نال لفظاتی ساخ
 مختلف قومان د اکسی میل جول پاروں اے۔

۱۶ پنجابی زبان د اجزاء تے ترکیب:-

ایہ کتاب وجہ شامل اکثری مہذوں اے
 جیڑا اردو زبان وجہ اے روزنامہ "امروز" وجہ ۱۹۵۶ء تون بھیاسی
 اہس مہموں وجہ اوہناں نے پنجابی زبان اے ڈوہیاں زبانان مثلاً
 سندھاری د در اوڑی، سنگرت، سیتو آہندی و غیرہ د اثرات
 دا جائزہ لیا اے۔ اوہ الفاظ دے بین جو ایہناں زبانان تون
 پنجابی وجہ داخل ہوئے تے عمری، فارسی، انگریزی مثالاں اوہناں
 بین دتیاں کیوں تے ایہناں زبانان د لفظ اہس اتنی زبان وجہ
 پاکستانی زبان تے آں۔

۱۷ کتاب دیاں فنی خوبیاں:-

محمد رفیع خان پنجابی زبان د ادب نالا حصوں
 و دھ پیار کروں تے سن۔ اوہناں اپنی ساری حیاتی زبان و ادب دی سہوا
 وجہ گزار ڈی۔ اوہناں دی کتاب "پنجابی لولی دا بھوکھ" دیاں کجھ
 خوبیاں تے خاصیاں درج ذیل ہیں۔

1 کتاب د اہس ایہناں کتاب کئیاب وجہ پاروں ایہناں علم اکور قومان
 دی کہہ تون بہراں اہس لہری دا تہریب و تمدن اپنے شروع اے
 سہ اہس لئی کوئی وی قوم اہسوں دی تہریب و ثقافت زبان د ادب
 تون متاثر ہوئے ہیاں تہریب تھی۔

2. دراوڑی، ویدی، سنسکرت، پالی، پراکرت، ابھرنش اور زبانوں میں جہاں پالی، تون اپنی لفظی و نحوی بنیادی زبان تون متاثر ہوئی، جہاں وہ صرف لفظی ساچھ پاروں پالی تون اپنی زبانوں و جوں فکلیا میں اکھیا جاسدا۔ تون 2 صرف و نحو دا حوالا ناں سا زبانوں زبانوں پالی تون اکھا وکھیاں ہن۔

3. کتاب و جورتے تے ویدی، سنسکرت، انگریزی تے پور زبانوں دا حوالا بیڑے مہتر، مستند و دلچ میں جہاں پاروں محمد مصفاں دی تحقیق تون سدا درم ملدا۔

4. پالی زبان دی قدامت تون ثابت کرن لئی اوسان نے براہ نظریات تون پھرا تے تون منطقی دلائل دا پیش۔ جہاں تون میں لئی کوئی عذر ہواقی میں دیندا کیوں 2 پرتھان عزیز ملگے ملگے ویدی، سنسکرت، انگریزی تے پور عالمان دی دا تون تون ہی ناں درج کئی گئی۔

5. اوسان اپنے تون پہلاں سوچی گھون سکھو دکھو تھالی تحقیق دا دھنک افکار کتیا۔

پہلی گول:

مگر اکھیاں پالی زبان تے ادب ناں جوں و دھہ پیا تھرا من۔ اور پالی زبان و ادب و جے سچھے دھنک دا تحقیق ک کرک اہنوں اپنا مقام و مرتبہ نشانی تے پھان دواتے۔ اوسان ~~پالی~~ دی کتاب "پالی بولی دا پھوکر" جا سائنسی تحقیقی مہوناں دا مجموعہ ہے۔ اہناں مہوناں و جے تفصیلی بحث کرک پالی زبان تون قدر کم تے عزیز کرنا ثابت کتیا گیا ہے۔ کتاب دیکھے مہمون "پالی بولی دا پھوکر" و جے رسالہ تے پتاپ و جے پاروں اکھیاں جملہ کور تھان دا کہن تون پہلاں اس دھنک دا ترتیب و تدوین اپنے کروئے اتے سی۔ ایسے لکھا پاروں اکھ والی کوئی قوم اہنوں دی تہذیب و ثقافت زبان تے ادب تون متاثر ہویا

بیان نہ رہے گی۔ در اوڑی رویدی شکر ت پائی د پراکرت ت ای ہر نشہ اوہ
 زبانان میں چہیاں معلوم ہونے اپنی لفظی تہم پر کم وی ہونے زبان
 تون متاثر ہوئے بیان نہ رہ سکیاں پر علم لسانیات مطابق
 صرف لفظی ساخو پاروں ہونے اپنا زبان و ہون لکھا
 میں آگیا حاسکدا کیوں تہ صرف و نحو و کونال ساریاں زبانان
 ہونے تون اگا و کھریاں میں اونیاں اپنے تون بیان ہوئے گھوج
 سگہ لکھ تہ قابل تحقیق را ڈھنگ اختیار کیا تہ جیڑا قاری و
 سارے شکوں و شبہات و وکر دینا تہ اونیاں دا اسلوب سدھا
 سادا تہ زبان و بیان میں لکھوان تہ